

Використання фольклору на уроках музичного мистецтва в початкових класах

Автор: Ройченко Ірина Володимирівна

□

**ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ
ВІННИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
МІСЬКИЙ МЕТОДИЧНИЙ КАБІНЕТ
ЗАКЛАД «ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА І-ІІІ СТУПЕНІВ №36
ВІННИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ»**

Використання фольклору на уроках муз ичного мистецтва в початкових класах

номінація «Навчально - методичний посібник»

Ройченко Ірина Володимирівна

вчитель музичного мистецтва

м. Вінниця

2016

Автор-укладач Ройченко Ірина Володимирівна, вчитель музичного мистецтва закладу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів Вінницької міської ради»

Ройченко І.В. Використання фольклору на уроках музичного мистецтва в початкових класах. Навчально-методичний посібник/ І.В. Ройченко . – Вінниця: ММК, 2016. 54с.

Рецензенти:

Кучма Н.А. - заступник директора з виховної роботи, вчитель української мови і літератури, вчитель вищої категорії, старший вчитель.

Побережна І.В. - методист міського методичного кабінету Департаменту освіти Вінницької міської ради

Рекомендовано науково – методичною радою закладу
«Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №36 Вінницької міської ради»

(Протокол № 3 від 19.01.2016 р.)

В запропонованому посібнику розкриваються особливості використання

фольклору на уроках музичного мистецтва в початкових класах, роль народної пісні в розвитку творчої активності молодших школярів, методичні рекомендації щодо використання дитячого фольклору на уроках музики у початкових класах. Для вчителів музичного мистецтва.

□

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
Розділ 1. Теоретичні основи народної пісні в початковій школі	4
1.1 Вивчення української народної пісні в початкових класах.....	4
1.2 Роль народної пісні в розвитку творчої активності молодших школярів.....	10
1.3 Народна пісня як джерело дидактичних знань учнів.....	12
Розділ 2. Особливості використання дитячого фольклору на уроках музики в початкових класах.....	14
2.1 Методичні рекомендації щодо використання дитячого фольклору на уроках музики у початкових класах.....	14
2.2 Музичний фольклор у розвитку творчих здібностей молодших школярів...	18
2.3 Розробки уроків з музичного мистецтва.....	22
Висновки.....	50
Список використаної літератури.....	52

ВСТУП

Розвиток національної системи освіти в Україні як необхідний елемент розбудови самостійної держави вимагає вдосконалення існуючих форм і методів виховного впливу на особистість дитини молодшого та середнього шкільного віку. Як визначено в Законі України «Про освіту» виховні та навчальні заклади повинні забезпечити саме з цього віку пріоритетний розвиток високої моральності, художньо-естетичних, музичних цінностей та смаків. Виховання різнобічно та гармонійно розвинутої особистості є одним з найважливіших завдань на сучасному етапі розвитку суспільства, в якому збагачення духовного світу людини передбачає як накопичення знань, так і формування творчого потенціалу та внутрішньої культури особистості. Саме тому сьогодні ми надаємо пріоритетне місце мистецтву, завдяки якому світ для людини стає більш зрозумілим і доступнішим.

«Пісня розповідає простими словами найглибші, сердечні бажання, показує їх не як бажання, а як дійсність... Пісня радує, а глухе почуття дійсних життєвих клопотів на хвилю уступає на бік, впливає сльозами, не гіркими, – але такими, що облегшують душу», – сказав Іван Франко.

Враховуючи що молодший вік є особливо перспективний в розвитку музичного сприймання, необхідне достатнє музичне навантаження на пам'ять дітей. Воно створює запас вражень і формування інтересу до народної музики.

Музично-естетичний смак буде розвиватися більш успішно тоді, коли дітей будуть навчати слухати, співати, аналізувати свою народну музику.

Широке використання музики свого народу в навчанні, у дітей молодшого шкільного віку підвищує рівень їх музичного сприймання, яке стає більш осмисленим, емоційним, що виявляється в стійкій, постійній увазі дітей до уроку, в намаганні більше дізнатися про творчість різних композиторів, частіше

слухати рідну музику. Музика – обов'язковий предмет в школі. Проте, дуже важливо налагодити позакласну і позашкільну музично-виховну роботу, і перш за все, сприяти розвиткові дитячої художньої самодіяльності.

Повсякденна турбота про естетичне виховання дітей – це спільна справа школи, сім'ї, громадськості. Адже майбутнє мистецтва багато в чому залежить від того як нові покоління оцінять великі творіння музичної культури минулого і сучасного. Тому педагогіка вважає музичну народну творчість однією з найважливіших основ системи музичного виховання.

Народна пісня має виняткову роль в правильному, бережливому формуванні дитячих голосів. Тому вивчення музичного фольклору має велике значення в музично-естетичному вихованні підростаючого покоління.

Збувається прадавня мрія українського народу бути господарем своєї долі, вийти вільною і достойною нацією на терен світової культури, стати в ряд передових країн світу.

Відродження України, її духовності, неможливе без рідної пісні, яка жила вічно з нашим багатостраждальним народом, і дійшла до нас як найдорогоцінніший скарб, що підтримував українця на протязі всього його життя та передавався у спадок з покоління в покоління.

Український народ на перехрестях своєї долі ніколи не розлучався з рідною піснею, яка була йому служницею на пшеничному полі, в неволі на чужині. Українська пісня пройшла випробовування на невмирущість і зараз чарує мільйони людських сердець, сяючи дивовижною квіткою у різнобарвному вінку світової народної творчості.

Народна пісня відіграє велике значення і в музично-естетичному вихованні учнів. Не забуваймо, що діти – майбутнє нашої вітчизни, і для нихми зобов'язані повертати втрачені сторінки історії, зокрема пісенної, відкрити доступ до невичерпного джерела народної мудрості, яка надасть молоді сили і наснаги, стане добрим порадиником і дороговказом до нової, вільної, незалежної, соборної України.

Все згадане вище обумовлює актуальність та необхідність використання музичного фольклору на уроках музики в початкових класах. Адже музика є складовою частиною народної творчості, тому повноцінне сприймання пісенних жанрів неможливе без їх зв'язку з іншими видами фольклору.

РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи народної пісні в початковій школі

1.1 Вивчення української народної пісні в початкових класах.

Народна пісня є одним із найбільш популярних жанрів музичного мистецтва. Світ пісенної культури українського народу безмежний. Це скарбни

-ця людської духовності, що полонить почуття, розум і серце. В українській пісні відтворюється світогляд народу, його морально-етичні та естетичні цінності, педагогічний геній, багатовіковий досвід виховання підростаючих поколінь у душі високої духовності та моралі. Тому, на мою думку, українська народна пісня має стати основою музичного матеріалу, що використовується на уроках музики в початкових класах.

Важливо зазначити, що вивчення й пропаганду пісенного спадку народу варто здійснювати не епізодично, а доцільно кожний розділ уроку (хоровий спів, сольфеджіо, гра на дитячих музичних інструментах, слухання музики тощо) будувати на народнопісенному матеріалі.

Провідну роль у музичному вихованні в початковій школі має відігравати хоровий спів. Він поєднує в собі два найсильніших чинника, що впливають на виконавця та слухача - слово і музику. Поєднавшись між собою, слово і музика здатні підняти людину на подвиг, спонукати до роздумів, доброчинності. Доповнюючи і поглиблюючи один одного, вони формують художні смаки та благородні громадянські почуття. Окрім того, вивчення й використання високохудожнього хорового репертуару надає прекрасну можливість для формування вокально-хорових і художньо-виконавських умінь і навичок школярів.

Основні етапи розучування хорового твору, що має народно-пісенну основу, збігаються із загальноприйнятими.

Це і вступне слово вчителя, спрямоване на розкриття проблематичного змісту та загального характеру хорового твору, і повідомлення про автора музики та літературний текст твору або народнопісенне його походження; це сприйняття учнями музики через ознайомлення їх із хоровим твором або через власний показ учителя; розспівування і настроювання хорового колективу в тональності даного твору; розучування твору, що здійснюється окремо по голосах кожною партією, групами голосів, усім складом хору; робота над окремими завершеними музичними побудовами, складними для виконання місцями, які пропонується співати на окремі склади та зі словами даного твору. На цьому етапі завданням учителя є вироблення в учнів правильного співучого дихання та звукоутворення, вдосконалення чистоти інтонації та строю, ансамблю, дикції; робота над художнім виконанням твору на основі синтезу музики і слів, використання можливих засобів музичної виразності.

Наведемо приклади використання народних пісень для розвитку вокально-хорових навичок школярів. У першому та другому класі на уроці музики навички чистої інтонації виробляються на унісоні. На цьому етапі вокально-хорові вправи, які будуються на народнопісенному матеріалі, орієнтовані на вироблення співацького дихання, високої позиції та м'якої атаки звука, оволодіння навичками виконання музики з різними динамічними відтінками. З цією метою варто використовувати пісні «Вербова дощечка», «Як

діждемось літа», «Коляд, коляд, колядниця», «Українка я маленька» тощо.

На третьому-четвертому році навчання формується здатність до слухового сприйняття та виконання двоголосних творів. Для роботи в цей період рекомендуємо використовувати вокально-хорові вправи та пісні, в яких голоси, що співають в унісон, начебто випадково розходяться (в терцію), а потім знову зливаються. Загальні вимоги до народних пісень, що використовуються на початку навчання, – це їх мелодична виразність, простий ритм, консонантність інтервалів, вокально-зручна текстура.

Українські композитори-класики завжди вважали народну пісню найдовершенішим засобом суспільного і художнього виховання, тому чимало збірок, що містять обробки українських народних пісень, вони присвятили дітям. Збірник М. Лисенка «Молодощі», виданий 1875 р., є першим значним зібранням українських ігрових пісень і веснянок. Дуже корисною і популярною, розрахованою на школярів і домашнє музикування дітей, була збірка К. Стеценка «Луна». За основу шкільного хорового матеріалу композитор узяв народну пісню. Взагалі ця збірка характеризується вдалим добором матеріалу та майстерним його опрацюванням. Другою значною музичною працею К. Стеценка був «Шкільний співаник» – енциклопедія народного життя та побуту, відтворена у вигляді досконалих за художньою формою і різних за жанром пісень: «Ой дзвони дзвонять», «Калач», «Зайчик», «Добрий вечір тобі», тощо.

У 20-ті роки ХХ ст. з'явилося чимало спеціальних збірників: три випуски «Пролісків» Я. Степового, «Дитяча розвага» С. Титаренка, «Гра» (упорядник Р. Вовк), «Дитячі пісні» М. Вериківського, «Весняночка» В. Верховинця, «Слобожанські народні пісні для школи» В. Ступницького, публікації творів М. Леонтовича.

Одним із найкращих творів у світовій музичній літературі для дітей вважається збірник Л. Ревуцького «Сонечко». Він містить 20 народних пісень для голосу з фортепіано, серед яких «Прийди, прийди, сонечко», «Іде, іде дід, дід», «Галя по садочку ходила» та інші.

Перші українські збірники для дітей мали величезне значення: вони будувалися на народнопісенному матеріалі, специфічному характері співу, відтворювали повнокровні образи народного життя.

Невичерпність духовних цінностей народної пісні, новаторство українських композиторів у галузі хорової обробки народних пісень і створені ними високохудожні обробки піднесли жанр на небувалу височінь. Цей національний мистецький скарб, без сумніву, заслуговує на увагу педагогів і підлягає детальному вивченню в початкових класах.

У праці «Серце віддаю дітям» В. Сухомлинський розповідає про той добродійний вплив, який справило на його вихованців виконання українських

народних пісень. Рідна пісня, визначаючи поетичне бачення навколишнього світу, допомогла виховати в дітей естетичне ставлення до природи, тонкість сприймання, емоційну чуйність. Крім того, пісня розкрила перед дітьми рідне слово як величезне духовне багатство українського народу.

Водночас важливо не упустити сензитивний період – молодший шкільний вік, коли діти особливо сприйнятливі до педагогічного впливу. Їхній художній смак розвинений ще недостатньо, він тільки формується. І якщо з раннього віку дитина слухає і виконує народні пісні, слух поступово засвоює їхні мелодичні й ритмічні особливості, вони запам'ятовуються, стають звичними, близькими.

Національна система виховання – це історично обумовлена і створена самим народом система ідей, поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики, спрямованої на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, виховання їх у душі природно-історичного розвитку матеріальної і духовної культури нації. Система виховання ґрунтується на ідеях національного світогляду, філософії, ідеології, а не на ідеях якогось вчення чи якоїсь партії, громадсько-політичної організації. Національна система виховання ґрунтується на засадах родинного виховання, народної педагогіки, наукової педагогічної думки, що увібрали в себе надбання національної виховної мудрості. Вона охоплює ідейне багатство народу, його морально-естетичні цінності, трансформовані в засобах народної педагогіки, народознавства, принципах, формах і методах організації виховного впливу на молодь (теоретичний аспект), а також постійну і систематичну виховну діяльність сім'ї, державних і громадських навчально-виховних закладів, осередків (практичний аспект).

Естетична культура – це здатність особистості до повноцінного сприймання, правильного розуміння прекрасного у мистецтві і дійсності, прагнення й уміння будувати своє життя за законами краси.

У навчальному процесі естетичному вихованню сприяє викладання всіх навчальних предметів. Будь-який урок, семінар, лекція має естетичний потенціал. Цьому слугує і творчий підхід до вирішення пізнавальної задачі, і виразність слова учителя та учнів, і підбір та оформлення наочного і роздаткового матеріалу, і акуратність записів і креслень на дошці і в зошитах тощо.

Побутовують різні жанри української літературно-музичної народної творчості: пісні, частівки, забавлянки, заклички тощо. Так, у простих і ласкавих колискових піснях виражено щирю любов до дитини. Колискова пісня, народжена реальними потребами дитячого віку, коли тривалий і міцний сон – умова нормального розвитку, є першим художньо оформленим зверненням до дитини.

У багатьох колискових піснях є епізоди, пов'язані з тваринами, близькими дитині: котиком, мишкою, бджілкою, наприклад: «Котику сіренький», «Ой ну, коту, коточок», «Котик волохатий».

Коліскові пісні мають неабияке педагогічне значення. З перших днів життя дитина слухає мелодію, що сприяє розвитку її музичних здібностей. Під впливом материнського голосу в неї розвиваються естетичні почуття, емоційність: адже вона не тільки слухає голос матері, а й бачить її обличчя, усмішку.

Коліскові пісні приваблюють своєю простотою, безпосередністю, ніжністю, співучістю. На їхній основі можна виховати любов до тварин, птахів, комах, естетичне ставлення до природи, що може вплинути на виховання таких важливих моральних рис, як доброта, чуйність. Розучування колискових пісень корисне і для формування співацьких навичок кантиленного звучання.

Виховне значення мають також жартівливі пісеньки. Вони допомагають дитині уважніше засвоювати правила хорошої поведінки, бути терплячою, відучитися вередувати.

Жартівливі пісні, як й інші жанри дитячого літературно-музичного фольклору, є незамінним засобом розвитку мовлення дітей. Вони допомагають сформувати естетичний смак, виховати любов до української мови, сприяють розвитку дитячої творчості. Більшість жартівливих пісень-забавлянок цікаві за змістом, різноманітні за художнім задумом. Події в них відбуваються динамічно, що відповідає психофізіологічним особливостям дітей.

Завдяки наведеним особливостям забавлянки сприяють розвитку в дітей почуття ритму, збадьорюють, спонукають до активних дій.

Здавна існують і примовки – короткі, переважно віршовані звернення до тварин, птахів і комах, імітування пташиних голосів. Вони облагороджують серця дітей, об'єднують їх з природою, вчать дбайливо ставитися до всього живого.

Стимулюють розвиток творчої фантазії дітей лічилки, які можуть бути потішними і поетичними.

У процесі підготовки до уроків музики й позакласних заходів доцільно добирати українські народні приказки, загадки, вірші, ритмізувати й мелодизувати їх і надалі використовувати як можливі варіанти в роботі з учнями.

Наприклад, скоромовки можна застосовувати для розвитку не тільки розмовної, а й співацької дикції. Мелодії на тексти скоромовок мають бути нескладними, інакше їх важко співати у швидкому темпі.

Для розвитку творчих здібностей школярів можна використати тексти загадок. Учитель створює на відповідні слова мелодію, враховуючи, що відповідь доспіває хтось із дітей.

Один з найпопулярніших і найулюбленіших дітьми жанрів народної літературної творчості – казка. В українському казковому епосі типовими персонажами є хитра лисиця («Лисичка-сестричка», «Лисиця-кума»), дурнувятий вовк («Вовчик-братик», «Вовк панібрат») і наївний заєць («Зайчик-побігайчик»), часом також кіт, коза, собака й кінь.

Так народні казки за умови співтворчості вчителя перетворюються в музичні, які можна інсценувати з дітьми.

Крім казок, можна інсценізувати також українські народні пісні, насамперед пов'язані з певними рухами (наприклад «Ой, є в лісі калина»), а також жартівливі: «Веселі гуси», «Грицю, Грицю, до роботи», «Два півники», «Танцювали миші», «Та орав мужик край дороги» тощо. Інсценування пісень подобається дітям, сприяє посиленню інтересу до музичних занять.

1.2 Роль народної пісні в розвитку творчої активності учнів молодших класів.

У музично-виховній роботі значне місце відводиться вивченню народної пісні. Властивість відгукуватися на найважливіші події народного життя, висока художність і доступність надають народнопісенній творчості важливого педагогічного значення, адже найкращі її зразки допомагають виховувати у дітей високі моральні якості, розвивають музичну пам'ять і художній смак, пробуджують інтерес і любов до прекрасного. Вже у першому класі учні починають співати різнохарактерні народні пісні, що знайомлять їх з навколишнім оточенням, природою, тваринним та рослинним світом, передають найтепліші почуття щирої любові матері до своєї дитини (українські народні пісні «Ходить сон коло вікон», «Ладки-ладусі» та ін.).

Народна пісня є багатим матеріалом для розвитку здібностей учнів у різних видах творчості. Для розвитку творчої активності учнів, потрібні активні методи, які б стимулювали інтерес дітей до національної творчості.

Такими методами можуть бути:

- виконання або розучування пісень учнями, слухання музики;

- бесіда – це шлях накопичення теоретичних знань;
- читання і слухання книжок і казок – це шлях накопичення історичних знань про народну творчість;
- спів по нотах різних вправ, що сприяє створенню активної творчої атмосфери;
- порівняння або співставлення подібних чи контрастних образів, що сприяє поглибленому емоційному сприйманню творів;
- музично-ігрові моменти і ритмічні рухи, як емоційно-хвилюючі моменти.

Щоб спів не перетворювався на тренування, щоб учні знали, якої мети вони повинні досягти, треба поставити перед школярами конкретне і цікаве завдання. Наприклад, перед виконанням пісні “Вийди, вийди сонечко” треба перед дітьми поставити таке завдання: навчитись без шуму, не піднімаючи плечей, набрати дихання і поступово його використовувати, щоб вистачило на два такти.

Дитячі народні пісні не лише розважають. А й збагачують дітей новими враженнями, дають їм яскраві образи навколишньої природи, вчать радіти, співчувати чужому лихові, виховують чуйне ставлення до всього живого і збагачують таким чином духовний світ дитини; ці народні пісні і в давнину і в наш час залишаються важливим засобом музичного розвитку в родинному колі. Але особливого значення вони набувають в роботі вчителя, спрямовані на естетичне сприймання змісту музики, на музично-співацьке виховання.

Велике значення в формування інтересу до народної творчості мають такі педагогічні прийоми, які дають можливість не тільки емоційно сприймати музику, але й вміти думати про неї.

Під час бесіди учням цікаво відповідати на питання “чому? ”, “а як ти думаєш? ” – вчитель створює проблемні ситуації і цим самим змушує учнів задуматись, співставити, порівняти, згадати, зробити узагальнення, висновки.

Вміння самих учнів почути і відмітити важливе в музиці, посилює в них інтерес до роботи, сприймання стає активно-творчим.

Враховуючи, що в дітей 1-4кл. підвищена потреба в русі, на уроках слід вводити різноманітні рухи, музично-ігрові моменти. Потрібно попросити дітей при виконанні пісень передати свої емоції рухам рук.

Отже, цілеспрямовані творчі завдання допомагають учням глибше сприйняти твір, спонукають до появи нових думок, викликають у дитячій

свідомості нові образи, уявлення, поняття, пробуджують почуття естетичної насолоди.

Творча атмосфера в класі благотворно впливає на розвиток самостійності учнів. Кожнадитина має змогу (чи то у створенні нової мелодії або варіанта пісні, чи то у втіленні змісту твору в гру-інсценізацію) проявити свої творчі здібності. Вивчення народних пісень стимулює творчу активність учнів. Важливо тільки вміло використовувати різноманітні прийоми, узгоджуючи їх з відомими методами навчання.

1. 3. Народна пісня як джерело дидактичних знань учнів

В українській етнопедагогіці серед традиційних джерел передачі дидактичних знань помітне місце посідає народна пісня. Психологічною базою виховного впливу пісні, яка має в собі елементи дидактичних знань, є, зокрема, орієнтація на невимушене запам'ятовування та навіювання через варіативність повторення настанов, що містяться у сюжетно оформленому контексті.

Висока пісенна культура українського народу добре відома. У період свого розквіту вона була ще і цілісною системою передачі дидактичних знань. Останні передавалися у складі різноманітного текстового матеріалу, ритмічна організація якого сприяла навіюванню.

Перлини народної педагогіки знаходимо і в наш час у багатьох народних піснях. Це однаково стосується і загальнопоширених пісень, і тих, що відомі у межах окремого місця населення. Зокрема, пісні про кохання несуть дидактичне навантаження щодо морально-етичних норм.

Трудові та побутові пісні містили елементи навчання навичкам тих або інших видів праці.

Важливим і вельми впливовим засобом виховання у народній педагогіці була і кобзарська творчість. Одну з причин стійкого тривалого збереження кобзарської традиції в ході історичного розвитку української культури ми вбачаємо саме у високому рівні її дидактичного навантаження.

Психолого-виховний вплив народної пісні на людину становить безперервний багатобічний процес. За її активною допомогою не тільки формувалася, а й підтримувалася народна система дидактичних знань. Таким чином, навіть у дітей з родин, де не дуже добре дбали про виховання, завдяки фольклору, зокрема пісням, формувався необхідний мінімум світоглядних знань та переконань. Тобто, суспільство майже автоматично забезпечувало собі збереження певного мінімальноможливого рівня національної свідомості.

Система джерел передачі дидактичного досвіду, зокрема системи

народної пісні як її частки, неминуче призводить до погіршення морального клімату в суспільстві. Ось чому збереження всієї системи народної творчості, відродження втрачених її елементів, розвиток цього безцінного скарбу є життєво необхідним для гідного існування народу.

РОЗДІЛ 2. Особливості використання дитячого фольклору на уроках музики в початкових класах

2.1 Методичні рекомендації щодо використання дитячого фольклору на уроках музики у початкових класах

Урок музики та позакласна музично-виховна робота у школі залежить від багатьох умов і принципів, які визначають успішність роботи вчителя музики і якими йому необхідно керуватись в процесі художньо-естетичної діяльності. В сукупності своїй ці умови і принципи утворюють міцну навчально-методичну базу. Серед них слід назвати такі: підбір музичного матеріалу для навчальної і виховної роботи з дітьми необхідно здійснювати з акцентом на музичний фольклор, який найбільш близький за естетичними запитами і смаками школярам. Фольклор і пов'язана з ним система музичних знань, умінь і навичок учнів мають визначати основний зміст роботи вчителя музики, забезпечувати принципи структурної єдності музичного виховання і освіти на етапах:

- учбовий матеріал – діяльність вчителя – його художньо-естетична орієнтація;
- залучення дітей до пошуку інформантів і збору зразків народної музичної творчості (пісень, інструментальних мелодій, ігор, театралізованих дійств) ;
- масове залучення школярів до проведення календарно-обрядових свят, театралізованих дійств і інших культурно-мистецьких заходів;
- проведення в рамках шкільного уроку музики комплексного вивчення музичних та літературних фольклорних джерел з метою формування в учнів міцних асоціативних зв'язків між народною музикою, літературою і образотворчим мистецтвом;
- індивідуальна музично-виховна робота вчителя музики з учнями;
- залучення до процесу музично-естетичного виховання школярів батьків та людей старшого покоління;
- безпосереднє спілкування учнів з природою, флорою і фауною місцевості, регіону, краю;
- тісна культурологічна співпраця вчителя музики школи з громадськими

організаціями.

Пріоритетним у такій діяльності є використання педагогічних можливостей партнерства, тобто співпраця з окремими митцями, художніми колективами, художніми інституціями. Таке партнерство є обов'язковою складовою художньо-естетичного виховання учнів школи і такі стосунки необхідно підтримувати й розвивати.

Виходячи з вище названих принципів та з метою ефективного проведення музично-естетичної роботи з учнями на уроках музики та в позаурочний час вчитель повинен взяти за основу музичний фольклор, який є основним засобом художньо-естетичного впливу на духовний світ школярів, на сферу їх емоцій і почуттів, на їх морально-естетичне виховання. Народна музична культура повинна визначати зміст музично-естетичного розвитку молодших школярів, тобто стати основою знань, умінь і навичок, оволодіння якими необхідне для їх повноцінного духовного і інтелектуального розвитку.

В процесі освоєння зразків народної музичної творчості на уроках музики і в позаурочний час необхідно використовувати всі види музичної діяльності у тісному взаємозв'язку. У репертуар пісень для хорового співу слід добирати якомога більше календарно-обрядових пісень. Такі пісні мають ігровий характер, просту побудову, нескладну мелодичну лінію, інтонацію, простий метроритм і тому легкодоступні для вивчення. Як правило, їх вивчають у такому порядку:

I чверть – обжинкові пісні;

II чверть – пісні про Святого Миколая, Новий рік, колядки, щедрівки

; III чверть – веснянки, гаївки

; IV чверть – купальські пісні.

Під час музично-виховної роботи необхідно спрямовувати свою роботу до єдності, синтезу всіх дисциплін естетичного циклу (музика, хореографія, образотворче мистецтво, література). Відомо, що народне мистецтво побутує в синкретичних формах, де, наприклад, музична інтонація і слово (або музика і рух в танцях, іграх, театралізованих дійствах) зливаються в єдине і нерозривне виразне ціле. Цими обставинами повинна також обумовлюватися методика діяльності вчителя музики. Так, наприклад, вивчення календарно-обрядових пісень, повинно включати не тільки освоєння школярами мелосу, метро-ритму, характеру, форми, але й поглиблене проникнення в літературний текст, в поетичність народної мови, руху, міміки, тонкощів ліній і фарб, звуків і голосів. Супроводжувати цей процес можна ознайомленням школярів із зразками образотворчого, декоративно-прикладного, ужиткового мистецтва, танцювально-інструментальних жанрів, театрального і екранних видів мистецтва, що підсилить загальний емоційний тон музичних занять, підвищить психологічне їх засвоєння.

Музикуючи на музичних інструментах діти освоюють прийоми гри та звукодобування на бубні, малому і великому барабані (бухалі), тарілках, румбі, тріскачках, маракасах, металофонах, ксилофонах, сопілках, клавішних електромузичних інструментах.

Слухання музики проводиться на уроці за загальноприйнятою методикою: вступна бесіда, етапи слухання з обговоренням. В процесі обговорення слід вести мову з дітьми про музичні жанри, музичну мову, музичний образ, про те, які почуття передає музика, про що вона розповідає,

про музичний інструментарій, що звучить у творах, про характерні хореографічні рухи тих танців, які пропонуються для слухання, тощо.

Для ефективного освоєння музичного матеріалу і для зняття втоми у дітей 1-4 класів на уроках музики обов'язковим є рух під музику: марширування, танцювальні елементи, музичні ігри.

В процесі вивчення музично-ритмічних рухів рекомендується освоювати з дітьми характерні рухи українських народних танців: присідання, колупалочка, бігунець, голубці, тиночки, вірьовочки, ритмічний рух по колу під час ведення хороводів, ігрових дійств.

Необхідно відмітити, що всі види музичної діяльності на уроці повинні тісно переплітатись з вивченням дітьми музичної грамоти, розвитку музичних здібностей. Зокрема ладового чуття на основі релятивної і абсолютної системи сольмізації. Слідкувати за набуттям вміння учнів розрізняти високі і низькі, довгі і короткі звуки, рух мелодії вгору та вниз, тихе і голосне звучання музики, графічного запису пульсу та ритмічного малюнку мелодії; вивчення тривалості нот, пауз, графічного запису їх на нотному стані, знаки альтерації, метр, ритм, лад, динаміка, темп.

В процесі уроків музики під час вокально-хорової роботи пропонується використовувати заклички, примовки, прозивалки, які споріднені мелодекламацією, відрізняються вузьким діапазоном, доступністю за літературним і музичним змістом.

Протягом навчання у початковій школі діти знайомляться з ключовими музичними поняттями, отримують необхідні знання про музичний образ і засоби музичної виразності, про музичну форму і музичні жанри, про музичні інструменти і співочі голоси. У відповідності до цього для учнів різних класів пропонується певний вид діяльності, де створюються найоптимальніші умови для засвоєння навчального матеріалу.

Діти вчаться елементарно розбиратись в музиці: яка вона за характером, які почуття і настрої викликає, хто її створює, хто виконує.

Провідне місце на уроці займає вокально-хорова робота. Хоровий спів розглядається одночасно і як засіб емоційно-естетичного виховання учнів, і як засіб їх всебічного музичного розвитку.

Процес співу за своєю природою комплексний. В ньому бере участь весь організм дитини, зокрема його звукоутворюючий, артикуляційний і дихально-м'язовий апарат.

Важливо з перших кроків навчання співу розвивати вокальний слух учнів, що передбачає здатність розрізняти якість голосу, контролювання і оцінювання як власного співу, так і своїх товаришів.

В процесі освоєння вокально-хорових навичок необхідно навчати дітей правильному звукоутворенню. Найбільш сприятливою для співу є м'яка атака звука, якою в основному і необхідно користуватись на початковому етапі. Тверду атаку слід використовувати обережно і помірно.

Звучання дитячих співочих голосів повинно бути природнім і невимушеним, дзвінким і рівним протягом всього співочого діапазону. Тому так важливо з перших кроків навчати дітей правильно користуватись диханням під час співу. Співоче дихання має бути спокійним, рівним, глибоким, без напруги. Одночасно в учнів виховується в процесі співу дикція, артикуляція, стрій, вокальний, ритмічний, динамічний ансамбль.

За час навчання в початковій школі учні повинні вміти:

- співати пісні виразно, передавати під час виконання емоційно-образний зміст;
- під час співу бути зібраним, уважним, дотримуватись співочої постави, розуміти основні диригентські жести, відгукуватись на них в процесі співу;
- використовуючи різноманітні динамічні відтінки співати в межах від *p* до *f*;
- співати штрихами легато, нон легато, стакато;
- виразно вимовляти слова, правильно вимовляти голосні і приголосні звуки, розспівуватисклади на двох і більше звуків;
- співати пісні з дублюванням і без дублювання мелодії акомпанементу, без музичного супроводу, з елементами двоголосся.

2.2 Музичний фольклор у розвитку творчих здібностей молодших школярів

Розвиток музичних здібностей є одним з найважливіших чинників музичного виховання особистості.

Пошук шляхів ефективного розвитку музичних здібностей молодших школярів спонукає звернутися до досвіду народної педагогіки, до дитячого музичного фольклору, який є випробуваним засобом прилучення дітей до прекрасного, увібравши естетичний, моральний, світоглядний досвід багатьох поколінь. Народна практика музичного виховання виробила чимало засобів розширення естетичного й художнього досвіду дітей, пробудження творчих здібностей у різних видах музичної діяльності.

Таким засобом виступає насамперед музичний фольклор, який охоплює творчість дорослих для дітей (колискові пісні, пестушки, забавлянки, казки тощо). З часом ці жанри, поряд з ігровими та обрядовими піснями, перейшли до дитячого репертуару, втративши у творчості дорослих своє первісне значення.

Перша зустріч з піснею починається дуже рано – з маминої колискової. Входження дитини у світ через мову пісні має не лише виховне, а й комунікативне значення.

Особливо велика тут роль інтонації – як мовної, так і музичної.

Традиційно під час виконання колискової немовлят колишать. Повторюваність поспівок, коливальний рух сприяють виконанню колисковими наспівами їх головного призначення – заколисувати й заспокоювати дитину. Доведено, що діти розвиваються швидше, якщо регулярно стимулювати відповідні центри, пов'язані з рухом, який, в свою чергу, впливає на розвиток моторних рефлексів. Великого значення у цьому плані набуває звернення до забавлянок, лічилок, скоромовок.

Дитячий фольклор несе різнобічне навантаження. Крім завдань розумового й емоційного розвитку ігри, пісеньки та інші жанри і форми дитячої творчості спрямовані найперше на задоволення потреб дитини у спілкуванні. Допитливий дитячий розум постійно прагне до контактів: діти спілкуються з дорослими та між собою; пізнаючи світ, вони намагаються відтворити звуки довкілля, запозичують пісні дорослих, переробляючи їх на свій лад, згідно з власним сприйняттям їх розуміння.

Особливої уваги заслуговують дитячі ігри, як засіб розвитку художньо-творчих здібностей, активізації музичної діяльності. Дитина

рухається під час гри, у неї вкладає усю свою енергію, бо це сенс її життя. Якщо ґрунтуватися на твердженні, що природа музичних здібностей моторна, то роль гри в їх формуванні важко переоцінити. Хоча колискові пісні, потішки й забавлянки у первісному розумінні виконуються для немовлят, однак їх використання на уроках музики у молодших класах має велике значення, по-перше, для актуалізації перших дитячих вражень, по-друге, для активізації власної діяльності дітей хоча й на елементарному, але водночас яскравому інтонаційно-образному матеріалі.

Аналіз значної частини дитячого репертуару й дорослого, що виконується для дітей, виявляє, що їх основу складають пісні, побудовані на двох-трьох звуках, що охоплюють інтервал терції чи кварта.

Розвинені наспіви, як правило, є наслідком запозичень з дорослого репертуару.

Дитячі пісні, як правило, мають чітку ритмічну організацію. Мелодичне наголошення збігається з мовними наголосами й римуванням вірша. Ритмічна організація визначається як акцентами, так і більшими тривалостями. На перших етапах, працюючи над метроритмічними вправами, слід орієнтуватися на ритміку слова. І тут на допомогу вчителю придуть дитячі заклички, лічилки, дражнилки, скоромовки.

Близькі дитячому сприйманню пісні, побудовані на кількох звуках, у цьому розумінні мають велике значення, оскільки дітям не потрібно тримати у пам'яті розгалужену мелодію і складний текст. Вони охоче виконують ці пісні, отримуючи не тільки емоційне задоволення – у них виховується почуття метроритму.

Завдання вчителя – знайти такі приклади, які б відповідали віку дитини та їх музичному розвитку. Важливо те, що на уроці музики вчитель має змогу коригувати й ускладнювати завдання: це спів з метричною пульсацією, виконання нескладних танцювальних рухів, створення темброво-ритмічних супроводів, ритмічна імпровізація тощо.

Розвитку музичних здібностей можуть сприяти дитячі ігри, які синтезують різноманітні види музичної діяльності, в ігровій формі вчать дітей культурі спілкування. Їх використання на уроці музики дає змогу розвивати усі складові частини музикальності: почуття ритму (плескання, крокування, притупи, танцювальні рухи тощо), відчуття ладу (спів хоровий, сольний) та музично-слухові уявлення. Рухами й мімікою діти підкреслюють характер пісні, будучи водночас виконавцями і глядачами. В основі пісні лежить мажорний тризвук, який повторюється кілька разів. Це дає можливість дітям інтуїтивно відчувати лад, стійкість і нестійкість ступеней мелодій. У невимушеній ігровій формі діти повторюють одну й ту саму мелодію, щоразу передаючи інше емоційне забарвлення. Важливе місце тут займають рухи, пов'язані зі співом.

Вони повинні виконуватись у певному темпі й ритмі, виявляючи творчу фантазію учасників. Цей момент гри можна назвати музично-ритмічною імпровізацією, що дає можливість дітям розкрити свої здібності.

Наступним важливим моментом музичних ігор є їх спрямованість на розвиток музично-слухових уявлень. Кожна гра – це спілкування у широкому розумінні цього слова. Діти спілкуються не лише з піснею, а найголовніше один з одним за її допомогою, адже мова звуків, інтонацій, поетичного тексту і рухів зрозуміла кожному з них.

Щоб гра досягла своєї мети, важливе з'ясування комунікативної позиції кожного учня, що дасть можливість об'єктивного вияву тих якостей, що лежать в основі музикальності й завдяки яким розвиваються музичні здібності. Проведений аналіз дає підставу для висновку про необхідність значно ширшого використання дитячих ігор для розвитку музичних здібностей дітей.

Розвитку музичних здібностей учнів слід приділяти значно більше уваги не стільки через включення додаткового матеріалу, скільки через відповідну орієнтацію вчителя. Уроки музики повинні ґрунтуватись на дитячому музичному фольклорі, який увібрав глибинний досвід багатьох поколінь і є неоціненним загальнолюдським надбанням.

2.3 Розробки уроків з музичного мистецтва.

Урок музичного мистецтва в 3 класі

Тема: Найперша пісня. Зображальні та виражальні інтонації в музики.

Мета: ознайомити учнів з колисковими піснями нашого народу.

Навчальні завдання:

- розширити уявлення учнів про колискові пісні українського народу;
- засвоїти поняття «колискова пісня »;
- ознайомити з новою піснею, вивчити перший куплет.

Розвиваючі завдання:

- розвивати вокально-хорові навички учнів;
- розвивати ритмічне відчуття;
- розвивати навички активного сприймання музичного твору.

Виховні завдання:

- виховувати любов до рідного краю, до природи;
- виховувати повагу до народних звичаїв, до людей праці;

- виховувати любов до народних пісень, народних традицій;
- формувати потребу сприймати та виконувати високохудожні музичні твори.

Наочні посібники:

- ілюстрації до теми «Колискові пісні»;
- ілюстрації музичних інструментів.

Музичний матеріал:

- музичне привітання «Проспівав дзвінок, починається урок»;
- поспівка «Дибидибиди»;
- українська народна пісня «Ой ходить сон».

Технічні засоби навчання: музичний центр, комп'ютер.

Хід уроку:

I. Організаційний момент.

II. Музичне привітання: «Проспівав дзвінок, починається урок».

III. Оголошення теми уроку.

*Колискова пісня, колискова –
То найперша материна мова.
Пахне вона м'ятою і цвітом,
Чебрецевим і суничним літом.
Пахне молоком і споришами...
Скільки в ній ласкавості і шани,
Скільки в ній тривожності людської,
І надій, і сивини гіркої...
Колискова пісня, колискова –*

*То солодка материна мова.**Микола**Сингаївський*

Сьогодні на уроці ми познайомимось з найдавнішим жанром народної творчості – з колисковими піснями.

Коліскові пісні – це ліричні пісенні твори, які виконуються матір'ю (рідше батьком чи іншими членами родини) над колискою дитини для того, щоб її заколисати, приспати.

*Мал.1**Мал.2*

Це один з найдавніших жанрів народної творчості, що сягає корінням міфологічного періоду творчості.

Найперші уявлення про світ дитина одержує з колискових пісень. Кожного, хто їх чує, вони зачаровують ніжністю, безпосередністю, простотою та художньою досконалістю. У них – «уся материнська любов, світ добра, краси і справедливості, який кожна мати, кожен народ прагне виплекати в юних душах».

За часів язичництва співові над колискою надавалося значення оберегу: вважалося, певні інтонації і «магічні» слова можуть вберегти немовля від хвороби та іншого нещастя. Підтвердження «магічної» дії співу над колискою давні люди бачили в тому, що материнська пісня справді впливає на немовля заспокійливо. Згодом первісні уявлення вивітрилися і спів-оберіг перетворився на колискову пісню.

Українським колисковим пісням властива тематична й сюжетна різноманітність, естетична барвистість образів і думок. Серед них – твори про саму дитину, її сон. Персоніфіковані образи Сну й Дрімоти перетворилися на привабливі поетичні образи, наділені людськими якостями:

*Ой ходить Сон по улонці**В білесенькій кошулонці.**Слоняється, тиняється,**Господоньки питається:*

- А де хатка теплесенька
І дитина малесенька?
Туди піду ночувати
І дитину колихати.

Мал. 3

Мал. 4

Колискові пісні нерідко наповнені побажаннями немовляті міцного здоров'я, доброго розуму, щастя, краси. Значущість таких побажань підкреслюється своєрідною формою, будовою поетичних образів, тонких і пестливих порівнянь.

Серед обов'язкових атрибутів дитинства є колиска. З мальованими брильцями, шовковими чи золотими вервечками, з «срібними колокольцями»:

*Ой ну, люлі да люлечки,
Шовковії да вервечки,
Золотії да крющечки,
Мережана да поіонка,
Колисочка да новенька,
Спи, дитиночка, да маленька.*

Фото 1. Українська колиска хати

Фото 2. Інтер'єр української

Колиска в українській родині мала символічне значення, її не викидали, навіть коли в хаті не було дітей. Найчастіше колиску виносили на горище, щоб не перевівся рід. Колиски робили зі «співучого дерева» — клена, ясена, калини, щоб діти були співучими, дужими та вродливими.

В народі здавна помічено, що материнська пісня над колискою має велику магічну силу: вона заспокоює, дає позитивні емоції, оберігає від хвороб, нещастя та страху.

Як правило, дитина була біля матері два дні, а на третій відбувалося

ритуальне вкладання її у колиску. Найдавніший звичай - першого вкладати в колиску kota (як і першого впускати в нову хату). Вважалося, що кіт може наділяти дитину спокійною вдачею, приносити солодкий сон. Kота колисали в колисці, примовляючи: «Як на kota муркота — на дитину дрімота». Потім kota випускали, а дитину клали в колиску й співали колискову.

Колискова – пісня для заколисування дитини, один з найдавніших видів народної творчості. Музика колискової має спокійну та лагідну мелодію, заколисуючий ритм, уповільнений темп. Ознаки колискової пісні можна почути не лише у вокальній, а й в інструментальній музиці.

IV. Слухання музики.

1. Прослухайте українську народну пісню «Ой ходить сон».

Чи можна назвати її колисковою? Які засоби музичної виразності допомогли вам зробити такий висновок?

2. Віктор Косенко. «Колискова»

Колискова – найперша пісня у житті малюка. А дорослим вона нагадує про дитинство і батьківську любов. Ніжністю та ласкою сповнено колискову українського композитора Віктора Косенка. Своєю щирістю й мелодійністю музика твору близька до народної пісні.

V. Фізкультхвилинка.

Гарний танець гопачок

1. Я навприсядки скачу,)	(Руки в боки, підскоки Чобітками	
тупочу.		Ту-пу,
ту-пу, тупочу,)	(Притупують ногами Наче пташка, я лечу.	
(Імітують політ птахів)		
Приспів.		
Гоп, гоп, тупочу, хлопками)		(Притупують з Наче
пташка, я лечу.)	(Імітують політ птахів	
тіль – веде смичок,)	(Імітують гру на скрипці Гарний танець	2. Тілі -
гопачок.	(Виконують елементи гопачка)	
		А бандура – брень, брень,
брень,)	(Імітують гру на бандурі	

Танцювали бцілий день.

(Повороти

тулуба вправо-вліво)

Приспів.

Гоп, гоп, брень, брень -
скрипці)

(Присідають, імітують гру на

Танцювали б цілий день.

(

Виконують приставний крок)

VI. Вокально-хорова робота.

А зараз ми з вами розспіваємось, виконуючи поспівку «Дибидибиди».
Пригадайте правила гарного співу:

- дотримуватись співочої постави при співі сидячи - вільна, рівна спина, ноги рівно стоять на підлозі, руки лежать на колінах;
- співати природнім округлим звуком у високій позиції, без форсування, наспівно («тягнути звук»);
- вміти співати в унісон, прислухаючись до однокласників;
- разом чітко вимовляти слова, правильно формуючи голосні;
- вміти співати виразно, осмислено, передаючи характер виконуваної музики.

Учні виконують поспівку «Дибидибиди».

*Дибидибиди, дибидибиди, пішла баба погриби,**А дід по опеньки в неділю раненько.*

VII. Розучування української народної пісні «Ой ходить сон»

1. Прослуховування пісні. Розучимо пісню і виконаймо її з плавними рухами рук.

*Ой ходить сон коло вікон,**А Дрімота коло плота.**Питається Сон Дрімоти:**- Де ми будем ночувати?**- Де хатинка тепленькая,**Де дитина маленькая,**Там ми будем ночувати,**Мале дитя приспляти,**Щоб вирросло, не змарніло,*

*Щоб тяженько не хворіло,
Сили й розуму набрало,
Своїх батьків потішало.*

2. Робота над мелодією куплету та приспіву.

Мелодію пісні ми будемо вчити по фразах на слух.

(Вчитель виконує мелодію куплету, аналізує її, розучує репродуктивним методом. У процесі розучування звертається увага на чистоту відтворення мелодії і на виразність кожної фрази (кульмінація, розвиток)).

(Виконання пісні).

VIII. Підсумки уроку

Сьогодні на уроці ми з вами ознайомилися з колисковими піснями, дізналися про їх походження та історію розвитку як самостійного жанру в музичній спадщині українського народу.

Стратегія «Мікрофон»

- Що таке колискові пісні? Хто і коли їх виконує?
- До якої групи українських народних пісень можна віднести колискові?

Урок музичного мистецтва в 3 класі

Тема: Календарні пісні. Пісенний календар.

Мета: ознайомити учнів з календарно-обрядовими піснями нашого народу, а саме піснями зимового циклу.

Навчальні завдання:

- розширити уявлення учнів про календарно-обрядові пісні українського

народу;

- ознайомити учнів із піснями зимового циклу - колядками, щедрівками;
- засвоїти поняття «календарно-обрядові пісні», «колядка», «щедрівка»;
- ознайомити з новою піснею, вивчити перший куплет.

Розвиваючі завдання:

- розвивати вокально-хорові навички учнів;
- розвивати ритмічне відчуття;
- розвивати навички активного сприймання музичного твору.

Виховні завдання:

- виховувати любов до рідного краю, до природи;
- виховувати повагу до народних звичаїв, до людей праці;
- виховувати любов до народних пісень, народних традицій;
- формувати потребу сприймати та виконувати високохудожні музичні твори.

Наочні посібники:

- таблиці з ритмічними вправами;
- ілюстрації до теми «Календарно-обрядові пісні»;
- ілюстрації музичних інструментів.

Музичний матеріал:

- музичне привітання «Проспівав дзвінок, починається урок.»;
- поспівка «Печу, печу хлібчик»;
- українські народні колядки та щедрівки;
- пісня «Ой, щедрівко» муз. І.Островерхого, сл. В. Кленца

Хід уроку:

I. Організаційний момент.

II. Музичне привітання: «Проспівав дзвінок, починається урок».

III.Оголошення теми уроку.

Тема сьогоднішнього уроку «Календарно-обрядові пісні».

Пісня - душа народу. Вона супроводжує людину протягом всього життя. Уявіть собі давні часи, коли ще не було радіо і телебачення, не лунала музика з магнітофонів, музичних центрів та плеєрів. Ви думаете панувала суцільна тиша? Ні!

Пісні з давніх-давен живуть з народом. Люди співали про свої радощі й туги, важливі події у природі та житті.

Лунають пісні й на улюблені народні свята. До кожного свята були особливі обряди. Для них створювались особливі пісні - такий собі пісенний календар.

Так і виникла сучасна назва цих старовинних фольклорних творів - календарно-обрядові пісні.

Календарно-обрядові пісні нерозривно пов'язані з певною порою року, із сільськогосподарськими роботами та з відповідними звичаями.

Календарно-обрядові пісні дуже давній і надзвичайно різноманітний жанр народної пісенної творчості. Кожний різновид цих пісень виконують на певне свято:

- колядки - на Різдво Христове;
- щедрівки - під Новий рік (13 січня);
- веснянки - на честь Ярила-сонця на Масницю, також у день весняного рівнодення (22 березня);
- русальні - на Русалчин тиждень;-
- купальські - на Івана Купала;
- жнивварські (зажинкові та обжинкові) - на початку і після закінчення жнив.

Календарно-обрядові пісні– старовинний жанр пісень, що виконуються під час народних календарних свят: Нового року, Різдва, Масниці тощо.

Сьогодні ми більш детально поговоримо про календарно-обрядові пісні зимового циклу. Важливою складовою частиною колись розгорнутого обряду зустрічі Нового року були колядки та щедрівки. У кожній місцевості існували свої варіанти обрядів, звичаїв, пісень, але головний їх зміст полягав у тому, щоб силою слова й обрядових дій сприяти добробуту селянської родини,

пророкувати успіх у веденні господарства, багатий врожай, гарний приплід.

Походження назви **колядка** поки що остаточно не з'ясований. Колядки співали на Різдво, тому в них найчастіше зустрічаються релігійні сюжети – уславлення Христа і Божої Матері як втілення ідеї доброти, благочестя, материнства як основи всього живого на землі. Проте відомо багато колядок побутового змісту, тому різниця між колядками й щедрівками не завжди чітко визначений.

Назва **щедрівка**, що збереглася до нашого часу лише в Україні, точніше виявляє призначення цього виду пісенності: накликати щедрість природи величальними піснями.

Мал. 5

Мал. 6

Чимало з вас либонь не знає, що між колядками та щедрівками є відмінність. Ці обрядові пісні виконують лише в певний період – на різдвяно-новорічні свята. Колядки співають, починаючи з Різдва і до Водохрещ, тобто з 7 по 19 січня. Щедрівки виконують лише протягом тижня – від старого Нового року (13 січня) й до Водохреща.

Колядки виконували лише парубочі гурти, котрі перевідували селян і вшановували господарів та їхніх дітей, бажали родині здоров'я і щастя, статків, приплоду та щедрого врожаю.

Традиційно в колядницьких гуртах брали участь лише хлопці. Вони вибирали ватагу (керівника), розподіляли ролі Кози, Лікаря, Міхоноші та інших жартівливих персонажів і обходили з ними односельців.

Щедрівникові дійства виконували тільки дівчата. Увечері напередодні Нового року молодші й старші дівчатка групами чи поодиноці приходили до односельців, щоб защедрувати – привітати з новолітуванням.

До хат заходити не годилося. Робили це під вікнами осель.

Незмінними учасниками щедрівецьких ватаг були костюмовані персонажі: Маланка (хлопець, вбраний у дівочий одяг), Василько (дівчина, вбрана у хлопця), Дід-поводир з Козою (символ родючості і достатку), а також Чорт, Ведмідь, Циган, Циганка та інші. Кожен з них мав виконувати рольові дії: Коза - стрибати по хаті під підбадьорливі вигуки присутніх, лякати рогами дітей. Маланка - встановлювати у хаті новий «лад», викликаючи сміх у присутніх. Господарі у цей час пригощають щедрівників. Подякувавши господарям за

гостинність, вони йдуть далі.

Крім того, вдосвіта на Василя підліткові хлопчики (тільки їм можна було це робити) оббігали найближчих родичів та сусідів і засівали їхні долівки зернами пшениці або жита.

Попросивши дозволу, юний посівальник ставав біля порога, брав у жменю зерно і скроплював ним долівку хати, приказуючи в такт віршований текст:

Сію, сію, посіваю,

З Новим роком всіх вітаю!

IV. Слухання музики.

Прослухайте добірку українських колядок та щедрівок.

IV. Фізкультхвилинка.

Два півники

Два півники, два півники

(Імітують молотіння гороху

)

Горох

молотили,

Дві курочки-чубаочки

(Ходьба на місці.

Імітують носіння

До млина

носили.

торбини за плечима)

Цап меле, цап меле,
колові рухи)

(Ліва рука на поясі. Правою роблять

Коза

засипає,

(Обома уками імітують засипання гороху

)

А маленьке

козенятко

(Імітують гру на скрипці

)

На

скрипочці грає.

Танцюй, танцюй, козуленько,

(Кружляють в праву сторону

)

Ніженьками туп-туп,

(

Притупують ногами)

Татусенько з матусею

(Кружляють в ліву сторону

)

Принесуть нам круп,

круп.

(Притупують ногами

)

А

вовчок-сірячок

(Імітують виглядання вовчика з

лісу)

З лісу

визирає

Та на біле козенятко

(Рухають

тулубом вправо-вліво)
поглядає.
)

Скоса
(Нахиляють тулуб вперед

VI. Вокально-хорова робота.

А зараз ми з вами розспіваємось, виконуючи поспівку «Печу, печу хлібчик». Пригадайте правила гарного співу:

- дотримуватись співочої постави при співі сидячи - вільна, рівна спина, ноги рівно стоять на підлозі, руки лежать на колінах;
  - співати природнім округлим звуком у високій позиції, без форсування, наспівно («тягнути звук»);
  - вміти співати в унісон, прислухаючись до однокласників;
  - разом чітко вимовляти слова, правильно формуючи голосні;
  - вміти співати виразно, осмислено, передаючи характер виконуваної музики.
- Учні виконують поспівку «Печу, печу хлібчик».

VII. Розучування пісні

Музика І. Островерхого, слова В. Кленца «Ой, щедрівко»

1. Прослуховування пісні

Вчитель: послухайте пісню уважно, подумайте і скажіть про що в ній йдеться (Вчитель виконує пісню. Учні характеризують зміст і музику пісні)

2. Робота над мелодією куплету та приспіву В цій щедрівці музика куплету та приспіву однакові.

Мелодію пісні ми будемо вчити по фразах на слух. (Вчитель виконує мелодію куплету, аналізує її, розучує репродуктивним методом. У процесі розучування звертається увага на чистоту відтворення мелодії і на виразність кожної фрази (кульмінація, розвиток)).

Об'єднаємо у виконанні перший куплет і приспів під супровід.

(Виконання пісні).

Розучування щедрівки ми продовжимо на наступних уроках.

VIII. Підсумки уроку

Сьогодні на уроці ми з вами ознайомилися з календарно-обрядовими

піснями зимового циклу, а саме з колядками і щедрівками. Дізналися про обряди колядування та щедрювання в українській народній традиції.

Стратегія «Мікрофон»

1. Які пісні називають календарно-обрядовими? З чим вони тісно пов'язані?
2. Що таке колядки? Хто їх виконував?
3. Що таке щедрівки? Хто їх виконував?

Учні виходять з класу під звучання мелодій українських колядок та щедрівок.

Урок музичного мистецтва в 3 класі

Тема: Пісні народної слави. Українські народні думи.

Мета: ознайомити учнів з таким жанром українського музичного фольклору як українська народна дума.

Навчальні завдання:

- розширити уявлення учнів про українські народні думи;
- засвоїти поняття «дума», «кобзар», «бандура»;
- ознайомити з новою піснею, вивчити перший куплет.

Розвиваючі завдання:

- розвивати вокально-хорові навички учнів;
- розвивати ритмічне відчуття;
- розвивати навички активного сприймання музичного твору.

Виховні завдання:

- виховувати любов до рідного краю;
- виховувати повагу до народних звичаїв, народних пісень;
- виховувати у дітей національну гордість і патріотичні почуття.

Наочні посібники:

- ілюстрації до теми «Українські народні думи»;

- ілюстрації музичних інструментів.

Музичний матеріал:

- музичне привітання «Любі хлопчики і дівчатка»;
- поспівка «Ішла коза попід ліс»;
- українська народна пісня «Їхав козак за Дунай»;
- М. Різоль. Варіації на тему української народної пісні «Їхав козак за Дунай»;
- М. Лисенко. «Дума кобзаря» з опери «Тарас Бульба».

Технічні засоби навчання: музичний центр.

Хід уроку:

I .Організаційний момент.

II.Музичне привітання: «Любі хлопчики і дівчатка».

III.Оголошення теми уроку.

Сьогодні ми з вами поговоримо про українську народну думу.

Прослухайте вірш, поміркуйте, про який вид народних пісень йдеться у ньому.

У кожній бандурі бандурі – кошовна перлина:

Душа кобзаря – співця України.

Бо пісня про волю навік застається,

Із серця у серце вогнем переллється.

А струни бандури сумують і плачуть.

В них наше минуле озветься неначе.

І ділиться болем, і душу лікує.

Хто серцем багатий, той спів цей почує...

Співуча бандура, сивий кобзар, крилата пісня про волю, про минуле...

Це лине над землею уславлена українська дума. А чи знаєте ви, чим особлива ця пісня?

У період визвольної боротьби українського народу за свободу і незалежність сформувався національно своєрідний жанр народної творчості - думи, в яких оспівувався ратні подвиги героїв-звитяжців.

Дума - це старовинна музично-поетична розповідь про славетні історичні події, народних героїв у супроводі кобзи, бандури або ліри.

У ній відображена неписана історія українського народу, героїчні й трагічні її сторінки. У більшості дум розповідається про важливі історичні події в Україні, про характер народу, його працьовитість, волелюбність, мужність і стійкість у боротьбі із загарбниками й гнобителями. Думи істотно вірізняються з фольклорного моря української пісенності.

Характерною рисою народних дум та історичних пісень є їх сюжетність, насиченість розповідними елементами, хоча у них присутні й ліричні відступи. У них немає міфологічних образів, надприродних сил, тут діють люди певного часу, як з позитивними якостями (патріотизм, мужність, волелюбність тощо), так і з негативними (зрадництво, боягузтво, скупість тощо). До істотних рис творів цього жанру належить також перебільшення, завдяки чому підкреслюються типові риси позитивного героя-богатиря.

Для композиції дум властиве дотримання певної послідовності у викладанні зображуваних подій і вчинків героя.

Обов'язкові такі елементи:

- вступ (заспів);
- епічна розповідь (розгортання сюжету);
- кінцівка (славославіє).

Думи не мають звичайних, як у піснях, строф (куплетів). Особливо важливу роль у створенні художніх образів, характеристиці героїв і в оцінці їхніх вчинків відіграють епітети і порівняння. Виконання дум одним співцем-кобзарем або лірником відзначається варіативністю й імпровізаційністю, неповторністю виконавського стилю.

Виконували думи - **кобзарі** - прадавні героїчні співці України, які відчували горе і муки народу, відгукуючись на болі й радощі всього живого. В залежності від того, на чому грав народний співець, таку назву він і отримував - кобзар, бандурист, лірник.

Відомо, що назва **бандура** походить від грецької «пандура». Проте немає сумніву в тому, що кобза, попередник бандури, бере свої витoki з глибини віків,

коли виразниками народного духу були ушавлені бояни й гусярі. Кобзарі брали участь у бойових походах і народних повстаннях, були чутливими до плачу і стогону бідняків і скривджених людей, не цуралися виголошувати весільні величальні пісні.

Без натхненної думи й пісні кобзарів навряд чи під силу було б гетьману Богдану Хмельницькому підняти на визвольну боротьбу весь народ України. Пізніше, коли Січ було зруйновано, саме кобзарі повертали сучасників до минулого, нагадуючи, хто вони, чий діти, ким закуті в ланцюги кріпацтва.

Недарма Т. Шевченко книгу своїх віршів назвав «Кобзарем», утвердивши цим невмирущість народних співців.

Відомими виконавцями дум були Остап Вересай, Михайло Кравченко, Гнат Гончаренко, Євген Адамцевич, Федір Кушнерик, Євген Мовчан та інші.

IV. Слухання музики

М. Лисенко. «Дума кобзаря» з опери «Тарас Бульба»

Думу можна почути не лише з вуст народного кобзаря, а й у професійній музиці.

Одну з таких пісень створив український композитор Микола Лисенко до опери «Тарас Бульба». Ця опера розповідає про подвиги українського козацтва. Тому в ній оживає жанр старовинної думи. За сюжетом твору, старий кобзар оповідає людям про героїчне минуле запорозьких козаків і закликає постояти за вітчизну.

Послухайте «Думу кобзаря». Про що йдеться у творі?

Поміркуйте, який співочий голос звучить.

Розкажіть про характер музики. Чи змінюється він протягом твору?

Мал. 7

Мал. 8

V. Фізкультхвилинка.

Затанцюймо разом.

1. І шумить, і гуде
вліво
іде,

(Ритмічнонахиляють голову вправо,
Дрібний дощик
і у такому ж ритмі підтанцювають,

відриваючи п'ятки від підлоги)

А хто ж мене молодую

(Виводять

руки плавним жестом вперед, Та й додому
одведе? розводять в сторони й опускають вниз
) 2. Обізвався
козак (Рушають зальотною ходою вперед, назад
) На солодкім
меду.
Гуляй, гуляй, дівчинонько, (Виводять руки плавним жестом вперед
, Та й додому одведу. Розводять в сторони й
опускають вниз).

VI. Вокально-хорова робота.

Розспіваємось на поспівці «Ішла коза попід ліс».

Пригадайте правила гарного співу:

- дотримуватись співочої постави при співі сидячи - вільна, рівна спина, ноги рівно стоять на підлозі, руки лежать на колінах;
- співати природнім округлим звуком у високій позиції, без форсування, наспівно («тягнути звук»);
- вміти співати в унісон, прислухаючись до однокласників;
- разом чітко вимовляти слова, правильно формуючи голосні;
- вміти співати виразно, осмислено, передаючи характер виконуваної музики. (Учні виконують поспівку).

VI. Розучування пісні «Їхав козак за Дунай».

Однією з найвідоміших історичних пісень є українська народна пісня «Їхав козак за Дунай». Виявляється, що ця народна пісня має автора. Ним вважають харківського козака Семена Климовького.

Цю пісню було створено майже 300 років тому. Згодом вона стала популярною в усій Європі, а найбільш у Німеччині, де вважається власним фольклорним твором. До мелодії цієї пісні зверталися німецькі композитори Людвіг ван Бетховен та Карл Марія Вебер. А ще – російський композитор Олександр Аляб'єв, українські музиканти Роман Савицький і Микола Різоль...

Про історію та дивовижні перетворення цього музичного твору розповідається у кінофільмі «Пісня Всесвіту «Їхав козак за Дунай».

1. Прослуховування пісні.

(Вчитель виконує пісню. Учні характеризують зміст і музику пісні).

2. Робота над мелодією куплету.

Мелодію куплету пісні ми почнемо вчити по фразах. (Вчитель по фразах поспіває мелодію куплету, учні повторюють за вчителем. Особлива увага приділяється складним місцям).

Мал. 9

3. Робота над мелодією приспіву.

Мелодію приспіву ми вивчимо також по фразах на слух. (Вчитель виконує мелодію приспіву, аналізує її і вивчає репродуктивним методом. У процесі виконання звертається увага на чистоту відтворення мелодії і на виразність кожної фрази (кульмінація, розвиток)).

Об'єднаємо у виконанні перший куплет і приспів під супровід.

Виконаймо пісню наспівно та лірично, а потім – енергійно, маршово. Під час співу стежте за точним виконання ритмічного рисунку пісні та виразною вимовою тексту. (Виконання пісні).

VII. Слухання музики.

М. Різоль. Варіації на тему української народної пісні «Їхав козак за Дунай»

Славетна народна пісня «Їхав козак за Дунай» неодноразово здобувала «друге життя» в нових музичних творах.

Для виконання на баяні її обробив український композитор і баяніст Микола Різоль.

У цьому творі мелодія пісні (тема) звучить кілька разів, але щоразу по-новому. Така музична форма називається варіаціями.

Варіації (з лат. – зміна, різновид) – музичний твір, у якому основна мелодія (тема) набуває різноманітних змін: мелодичних, ритмічних, ладових, темпових, динамічних, тембрових тощо.

VIII. Підсумки уроку

Під час уроку ми познайомились з українськими народними думами, які посідають особливе місце серед національного пісенного фольклору. Це музично-поетичні розповіді про мужніх козаків, про історію, минуле України.

Думи складали і виконували народні музиканти - кобзарі, бандуристи, лірники. Ці пісні називають джерелом народної творчості, а українську бандуру в усьому світі вважають музичним символом України.

Стратегія «Мікрофон»

- Хто такі кобзарі? Які пісні вони виконували?
- Які інструменти використовували кобзарі для супроводу пісень?
- Що ви дізналися про українську пісню «Їхав козак за Дунай»?
- Що таке варіації?
- Варіації якого автора ви сьогодні прослухали?

Урок музичного мистецтва в 4 класі

Тема: Дзвінки таємниці. Троїста музика. Українські народні музичні інструменти.

Мета: ознайомити учнів з народним ансамблем - троїста музики.

Навчальні завдання:

- формувати уявлення учнів про народний інструментальний ансамбль - троїста музика;
- засвоїти поняття «троїста музика»;
- ознайомити з новою піснею, вивчити перший куплет.

Розвиваючі завдання:

- розвивати вокально-хорові навички учнів; - розвивати ритмічне відчуття;
- розвивати навички активного сприймання музичного твору.

Виховні завдання:

- виховувати почуття гордості за свій народ та національну культуру;
- виховувати інтерес, любов до музики;
- виховувати естетичні смаки;
- формувати потребу сприймати та виконувати високохудожні музичні твори.

Наочні посібники:

- таблиці з ритмічними вправами;
- ілюстрації до теми «Троїсті музики»;
- ілюстрації музичних інструментів

Музичний матеріал:

- музичне привітання «Любі хлопчики і дівчатка»;
- пісня В. Прихожая на слова Т.Сая «Нічні музики»;
- музичний запис українських народних мелодій у виконанні троїстих музик;
- поспівка Р. Роджерс «Звуки музики».

Технічні засоби навчання: музичний центр, комп'ютер

Хід уроку:

I. Організаційний момент.

II. Музичне привітання: «Любі хлопчики і дівчатка».

III. Оголошення теми уроку.

Вчитель: Прослухайте вірш, здогадайтеся, про що в ньому йдеться і додайте останнє слово.

Дзвінки таємниці – і справжні, й казкові.

Хто дав їм такі голоси веселкові?

Які невичерпні музичні скарбниці

Заховані в тих чарівних таємницях?

Вони такі різні, та іноді схожі:

Звучати і грізно, і лагідно можуть,

І високо, й низько, і близько, й далеко,

Як вибухи грому, як клекіт лелеки.

Вони намалюють без пензля картину,

Вони зачарують звучанням людину.

В руках музиканта на знак диригента

Прокинуться і оживуть...інструменти.

Пригадайте основні групи музичних інструментів. Як називається музика для виконання на таких інструментах?

Музичні інструменти – спеціальні прилади для виконання музики.

Їх поділяють на ударні, духові та струнні. Існують також клавішні інструменти.

Музика для виконання на музичних інструментах називається **інструментальною**.

Мал. 10. Українські народні музичні інструменти.

Сьогодні ми з вами поговоримо про український народний інструментальний ансамбль, який має назву троїста музика.

Скрипка, сопілка, бубон...Недаремно їх назвали інструментами. Адже в руках майстрів вони спроможні малювати картини й розповідати історії, розкривати та бентежити людські почуття...

Улюблені інструменти українського народу здавна поєднуються у троїсту музику – ансамбль із трьох музикантів. Склад троїстої музики може бути різним, але зазвичай у ній присутні ударний, духовий і струнний інструменти: скрипка, сопілка і бубон; цимбали сопілка та барабан тощо. Таке поєднання дає змогу виконувати і ліричні, і веселі запальні музичні п'єси.

Народні пісні й награвання - улюблений вид музичної творчості українського народу.

У давньому виконанні народних пісень та танцювальних мелодій були прості люди, які не тільки співали, але й виконували різні мелодії на музичних інструментах. Були це невеликі групи музикантів у складі трьох виконавців -інструменталістів - скрипаля, цимбаліста, бубняра. Нерідко використовувалася басоля. Подекуди до Трію приєднувався сопілкар. Створення троїстої музики як основи розвитку народної інструментальної творчості було великим досягненням у житті простого народу. Відомо, що східні слов'яни (українці, білоруси, росіяни) мали справу з інструментами: бубнами, тарілками, рогами, трубами, сопелями, гусями, гудками тощо. Згодом виділилися суто національні інструменти - російська балалайка,

українська кобза або бандура, білоруські цимбали, які поповнили загальнослов'янський інструментарій.

В Україні впродовж віків викристалізовувалися різноманітні за складом народні інструментальні ансамблі. Спочатку в них провідну роль посідали гусярі. Та з поширенням скрипки утворюється новий вид ансамблю. Він зберігся й донині, відіграючи визначну роль у народному музичному побуті.

Цей ансамбль назвали троїстою музикою тому, що до його складу входили три виконавці: скрипаль, цимбаліст (або виконавець на іншому інструменті) й бубняр. У центральних областях України найпоширеніші типи троїстої музики - скрипка, басоля, бубон; скрипка, цимбали, бубон або барабан - у західних областях. Нерідко до складу ансамблю додається сопілка.

(Під час розповіді вчитель демонструє малюнки із зображенням музичних інструментів).

IV. Прослухайте старовинну гуцульську легенду про троїстих музик.

Жила - була у гуцульському селі прекрасна дівчина. І закохалися в неї три легені - скрипаль, цимбаліст і сопілка. Усі троє і розумні, і красиві, і добрі душею.

Ніяк не могла дівчина вибрати собі нареченого. І тоді вирішила, хай при всьому народі змагаються у грі. Кого визнають найкращим - за того і піде.

Мал. 11. Троїсті музики.

Почалося змагання. Кожен парубок грав свою улюблену мелодію, грав так майстерно, що не змогли ті люди визначити переможця. Тоді звеліли їм грати одну й ту саму пісню. Але й тоді жоден не здобув перемоги.

Думали - думали люди, і вирішили, хай грають усі троє образи. Заграли скрипаль, цимбаліст і сопілка разом, і народилася прекрасна, досі нечувана музика.

І вирішив народ, не можна розлучати трьох музикантів, які створили таке диво. Так і залишилися вони грати разом, а назвали їх троїстими музикантами.

А дівчина так і не вибрала поміж ними собі нареченого.

У наш час залишивши за собою традиційну назву, українські інструментальні ансамблі значно розширили свій склад: струнні інструменти представлені скрипкою, басолею або контрабасом, цимбалами, інколи

бандурою; клавішні - гармонією або баяном; ударні - барабаном разом з мідними тарілками чи бубном. Усі вони зустрічаються в народних ансамблях у найрізноманітніших поєднаннях. Проте є такі, без яких укомплектування неможливе - це скрипка й цимбали.

V. Слухання музики

Прослухайте українські народні мелодії у виконанні троїстих музик. Під час слухання музики, зверніть увагу на своєрідне звучання троїстої музики. Спробуйте визначити, які саме інструменти звучать.

VI. Фізкультхвилинка.

Затанцюймо разом.

1. І шумить, і гуде (Ритмічно нахилиють голову вправо,
вліво Дрібний дощик
іде, і у такому ж ритмі підтанцювують,
відриваючи п'ятки від підлоги)
А хто ж мене молодую (Виводять
руки плавним жестом вперед, Та й додому
одведе? розводять в сторони й опускають вниз
)
2. Обіззався
козак (Рушають зальотною ходою вперед, назад
)
На солодкім
меду.
Гуляй, гуляй, дівчинонько, (Виводять руки плавним жестом вперед
, Та й додому одведу. Розводять в сторони й
опускають вниз
)

VII. Вокально - хорова робота.

А зараз ми з вами розспіваємося на поспівці Р. Роджерса «Звуки музики».

Згадаймо правила гарного співу:

- дотримуватись співочої постави при співі сидячи - вільна, рівна спина, ноти рівно стоять на підлозі, руки лежать на колінах;
- співати природнім округлим звуком у високій позиції, без форсування, наспівно («тягнути звук»);
- вміти співати в унісон, прислухаючись до однокласників;

- разом чітко вимовляти слова, правильно формуючи голосні;
- вміти співати виразно, осмислено, передаючи характер виконуваної музики.

Учні виконують поспівку «Звуки музики».

VIII. Розучування пісні В. Прихожая «Нічні музиканти».

1. Прослуховування пісні

Вчитель. Послухайте пісню уважно, подумайте і скажіть, про що в ній йдеться?
Який настрій та емоції передає ця музика?

(Вчитель виконує пісню. Учні характеризують зміст і музику пісні).

2. Робота над мелодією куплету

Мелодію куплету ми вивчимо по фразах на слух.

Співайте її неголосно, плавно пов'язуючи звуки між собою.

(Вчитель виконує мелодію куплету, аналізує її і вивчає репродуктивним методом. У процесі розучування звертається увага на чистоту відтворення мелодії і на виразність кожної фрази (кульмінація, розвиток).

IX. Знайомство з музичними інструментами

Пригадайте, що ви знаєте про виникнення музичних інструментів.

Прослухайте вірш, знайдіть у ньому назви предметів, які звучали в руках давньої людини. Чи можна вважати ці предмети першими музичними інструментами?

А починалося все випадково:

Цокнув колись камінець загадково,

І тятива стародавнього лука

Подарувала мисливцеві звуки.

Гравсь в очеретяних заростях вітер,

Кликали дзвони тужити й радіти.

Мушлі – дарунки морів небувалі –

Дім прикрашали, гули і співали.

З давніх часів спостережливі люди

В звуки вслухались уважно усюди
І примічали красиві, незвичні...
Так інструменти з'явилися музичні.
А з ними разом віками-роками
Музика йшла і прийшла до нас з вами.
Мабуть, не так уже і випадково
Цокнув колись камінець загадково.

Мал. 12. Попередники музичних інструментів.

Можливо, саме звук кам'яного удару навіяв людині думку про створення найпершого музичного інструменту – ударного. Духові інструменти «зобов'язані» своїм виникненням гудінню вітру в очеретяних стеблах, а струнні – «співу» тятиви мисливського лука.

Отже, каміння, очеретяне стебло і тятиву мисливського лука вважають попередниками усіх музичних інструментів. Тож музичні інструменти з давніх часів поділяють на ударні, струнні та духові.

Стратегія «Мозковий штурм».

Вчитель: Діти! Сьогодні ми з вами дізналися про український інструментальний ансамбль «Троїсті музики».

Пригадайте, будь ласка, які музичні інструменти можуть входити до складу троїстих музик?

(Робота в групах)

Учні об'єднуються в декілька груп. Кожній групі вчитель дає завдання вибрати музичні інструменти, які входять до складу троїстих музик. Кожній групі роздаються картки із зображенням музичних інструментів.

Х. Підсумки уроку.

Під час уроку ми познайомилися з українським інструментальним ансамблем троїста музика, його різноманітним інструментальним складом, послушали старовинну гуцульську легенду про історію виникнення троїстих музик.

Стратегія «Мікрофон»

- Чому інструментальний ансамбль дістав назву «Троїста музика»?
- Які інструменти входили до складу троїстої музики?
- Які предмети можна вважати попередниками музичних інструментів?

Висновки

Виховна сила народних пісень зумовлена передусім тим, що своїм змістом, мелодією вона спрямована на формування почуттів людини.

Ознайомлення зі змістом величезного масиву народних пісень дає підстави стверджувати, що в них зосереджено величезний потенціал для виховання морально-духовних цінностей молодого покоління. Це невмируще багатство українського народу, яке треба активно відроджувати, розвивати, користуватися ним у процесі родинного виховання, діяльності загальноосвітніх навчально-виховних, професійних освітніх закладів, а також у засобах масової інформації.

Дослідивши використання дитячого фольклору на уроках музики в початкових класах, можна зробити наступні висновки.

Пріоритетним напрямком розвитку сучасної педагогічної теорії і практики є створення системи національної освіти і виховання, системи, адекватної потребам українського державотворення й формування високоосвічених, духовно багатих і морально стійких особистостей, гідних громадян демократичної європейської держави.

Одним з напрямів реалізації концепції національної освіти в Україні виступає гуманізація й гуманітаризація навчання і виховання школярів, перебудова й вдосконалення роботи навчально-виховних закладів, у тому числі й нового типу. Цей шлях сприятиме вирішенню проблем, накопичених у системі національного музичного виховання і навчання.

Урок музики та позакласна музично-виховна робота у школі залежить від багатьох умов і принципів, які визначають успішність роботи вчителя музики і якими йому необхідно керуватись в процесі художньо-естетичної діяльності. В сукупності своїй ці умови і принципи утворюють міцну навчально-методичну

базу.

Виходячи з вище названих принципів та з метою ефективного проведення музично-естетичної роботи з учнями на уроках музики та в позаурочний час вчитель повинен взяти за основу музичний фольклор, який є основним засобом художньо-естетичного впливу на духовний світ школярів, на сферу їх емоцій і почуттів, на їх морально-естетичне виховання. Народна музична культура повинна визначати зміст музично-естетичного розвитку молодших школярів, тобто стати основою знань, умінь і навичок, оволодіння якими необхідне для їх повноцінного духовного і інтелектуального розвитку.

Пошук шляхів ефективного розвитку музичних здібностей молодших школярів спонукає звернутися до досвіду народної педагогіки, до дитячого музичного фольклору, який є випробуваним засобом прилучення дітей до прекрасного, увібравши естетичний, моральний, світоглядний досвід багатьох поколінь. Народна практика музичного виховання виробила чимало засобів розширення естетичного й художнього досвіду дітей, пробудження творчих здібностей у різних видах музичної діяльності.

Список використаної літератури

1. Виховання української еліти в системі національної освіти України: матеріали науково-практичної конференції (19-20 червня 1997) / Під ред. В. Вовка, І. Б. Ковальчука. – Львів: За вільну Україну, 1997. – 146 с.
2. Вишневецький О. Сучасне українське виховання. – Львів, 1996.
3. Гумінська О. О. Уроки музики: [Метод. посіб.] / Гумінська, Оксана Олексіївна; Худож. В. А. Басалига. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. – 104 с.
4. Дроб'язко П. І. Українська національна школа: витоки і сучасність. – К. : Видавничий центр «Академія», 1997. – 184 с.
5. Етнонаціональний розвиток України (терміни, визначення, персоналії). За ред. Ю. І. Римаренка, І. Ф. Кураса. – К., 1993.
6. Зайченко І. В. Питання української національної школи в педагогічному журналі «Світло» // Педагогіка і психологія. – 1994. – № 3.
7. Кошиць О. Про українську пісню і музику // Народна творчість та етнографія. – 1999. – №1. – С. 2-3.
8. Мартюк І. В. Національне виховання: теорія і методологія. – К., 1995.
9. Мороз Р. М. І прадіди в струнах бандури живуть: Знайомство з українським народним інструментом – бандурою. Методична розробка уроку-концерту з музики у 4 класі // Розкажіть онуку. – 1998. – №20. – С. 58-60.
10. Осипець Р. Українська народна пісенна культура як засіб формування національної самосвідомості: Українознавство // Рідна школа. – 1999. – №11. – С. 11-14.
11. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах: Навч. посіб. для студ. вищих пед. навч. закл. / Гол. ред. В. М. Куценко. – К. : Либідь, 2001. – 271 с.
12. Печерська Е. П. Уроки музики в п/школі. – Київ, «Либідь» 2001.
13. Попович М. В. Національна культура і культура нації. – К., 1991.
14. Ростовський О. Я. Методика викладання музики в основній школі: Навч.-метод. посіб. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 271 с.
15. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початковій школі: Навч.

-методич. посіб. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 215 с.

16.Стельмахович М. Г. Народна педагогіка. – К., 1985.

17.Стельмахович М. Г. Українська родинна педагогіка: Навч. посібник. – К. : ІСДО, 1996. – 228 с.

18.Ступак Ю. П. Виховне значення українського фольклору. – К., 1960.

19.Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5-ти т. – К., 1976.

20.Сявавко Е. І. Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку. – К., 1974.

21.Таран І. М. Народні музичні традиції у розвитку молодших школярів // Початкова школа. – 1993. – №11. – С. 19-22.

22.Традиції української етнопедагогіки і їх використання в навчально-виховній роботі в школі. – К., 1993.

23.Уроки музики в початковій школі: [Добірка статей] // Бібліотечка вчителя початкової школи. – 2001. №18. – С. 2-40.

24.Фрайт О. Фольклорні мотиви в музичних творах для дітей // Народна творчість та етнографія. – 1993. – №4. – С. 67-70.

25.Шульгіна В. Д. Музична україніка: Моногр. / Національна музична академія України. – К. : Національна музична академія України, 2000. – 231с.

26.Щербань П. Національне виховання в сім'ї. – К. : Либідь, 2000. – 254 с.